Turkish Studies *Economics, Finance, Politics*

Volume 14 Issue 5, 2019, p.1157-1172

DOI: 10.29228/TurkishStudies.24815

ISSN: 2667-5625

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 05.06.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 20.12.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (22.07.2019)-Referee 2 (23.07.2019)

This article was checked by iThenticate.

VERGİ AFFLARININ VERGİ MÜKELLEFLERİ AÇISINDAN VERGİ UYUMUNA ETKİSİ: BATMAN İLİ ÖRNEĞİ*

*İslam AKBULUT** - İsmail ŞİRİNER****

ÖZ

Devletlerin, kamusal gereksinimleri karşılamak ve topluma karşı görevlerini yerine getirmek amacıyla ortaya çıkacak harcamaları karşılamaları için gelire sahip olmaları gerekmektedir. Bu aşamada kamu gelirlerinden faydalanılmaktadır. Kamu gelirleri içinde vergiler devlet açısından önemli bir gelir kaynağıdır. Bu gelir kaynağı ise vergi yükümlülerinden elde edilir ve yükümlüler açısından da yapılmış ya da yapılacak her türlü ödeme bir yük olarak görülebilmektedir. Vergi yükümlüleri yani mükellefler bu yükten kurtulmak için vergi kaybını artırıcı çeşitli işlemlere başvurabilmektedirler. Bu kayıp ve kaçağı artırıcı işlemlere başvurmayan mükellefler ise doğrudan ödemeleri gereken vergileri kısmen ya da tamamen ödememe eyleminde de bulunabilmektedirler. Gerek vergi kayıp ve kaçağını artırıcı işlemler gerek vergilerin kısmen ya da tamamen ödenmemesi sonucunda devletin gelirinde azalmalar meydana gelmektedir. Devletler hem gelirdeki azalışı durdurmak hem de kamusal gelirleri artırmak amacıyla vergi aflarına başvurabilmektedir. Vergi sistemi içerisinde vergi afları bundan dolayı önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızda verginin tanımı, özellikleri, konusu ve nitelikleri incelenmiştir. Bununla beraber vergi uyumu, vergi uyumsuzluğu, vergi uyumsuzluğunun türleri, vergiye uyumu etkileyen faktörler, vergiye uyum sağlanmasının faydaları ve sonuçlarına değinilerek mükellefler üzerindeki etkileri saptanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada vergi aflarının çıkarılma sebepleri, Türkiye’de çıkarılan vergi afları ve çıkarılan vergi aflarının mükellefler

* Bu çalışma, İslam AKBULUT’ un Batman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim dalı öğrencisi olarak hazırladığı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Batman Üniversitesi, İktisat Anabilim Dalı YL Öğrencisi, E-Posta: islam.akbulut@hotmail.com

*** Prof. Dr., Batman Üniversitesi, İktisat Politikası, E-Posta: sirineri@gmail.com

üzerindeki etkileri incelenmiştir. İnceleme yapılırken vergi afları ile ilgili teorik bilgilere de yer verilmiştir. Çalışmamızın son bölümünde yapılan anket çalışması ile vergi aflarının vergi mükellefleri açısından vergi uyumuna etkisi üzerindeki etkileri hakkında yapılan değerlendirmeler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Vergi Affı, Vergi Teorisi, Vergi Uyum, Vergi Mükellefi.

THE EFFECTS OF TAX AMNESTIES ON TAX COMPLIANCE BY TAXPAYERS BATMAN PROVINCE EXAMPLE

ABSTRACT

The governments need an income to fulfill their public requirements and their duty for the society. Because of that, the government use public revenues. Taxes in public revenues are an important income source for the government. This income source is acquired from taxpayers and each payment done or going to be done by taxpayers can be seen like a duty. The taxpayers may try various procedure to pay less tax. That will increase the tax loss of the government. The taxpayers who pays also wants to pay less tax or even don't pay. The both cases result in loss of tax related revenue for the government. In order to decrease the tax loss and increase the revenues, the government applies tax amnesties. As a result, tax amnesties are important for tax systems. In our study, we examined the meaning of tax, it's specifities, it's theme and it's quality. We also tried to determine the effects on the taxpayers by referring tax compliance, tax mismatch, types of tax mismatch, factors effecting tax compliance and benefits and consequences of tax compliance. With this study we examined the reasons for tax amnesties, tax amnesties in our country and the effects of tax amnesties on taxpayers. During this study we also referred theoretical information about tax amnesties. In the last part of our study, we studied the evaluations of the survey study about the effects of tax amnesties on tax compliance by taxpayers.

STRUCTURED ABSTRACT

States need to generate revenue to meet public requirements. Increasing expenditures raise the issue of public finance. In order to solve this problem, states should have the resources to increase the state revenues. At this stage, taxes are the biggest source of revenue increasing public revenues. Governments use the taxation authority to obtain this source of income.

In this study, tax compliance, tax mismatch, types of tax mismatch, factors affecting tax compliance, benefits and results of tax compliance were tried to be determined and their effects on taxpayers were determined. In this study, the reasons for the exclusion of tax amnesties were examined. Theoretical information about tax amnesties was also included in the examination. In the last part of the study, the survey conducted and the assessments made about the effect of tax amnesties on the tax compliance of taxpayers are included.

The purpose of this study was to analyze the effect of tax amnesties on tax compliance of taxpayers in Batman. The aim of the study to determine the effects of tax amnesties on individuals is to determine the level of the effect of tax amnesty taxpayers benefiting from the amnesties and thus to measure the effects of tax amnesty on tax compliance.

Different methods are used to determine the attitudes and behaviors of individuals against tax amnesties. Survey method is the most preferred method among these methods. In this study, questionnaire method was used as data collection method. In this study, it is tried to measure the opinions of individuals about tax amnesties by survey method. The sample of the research consists of Independent Accountant and Financial Advisor, Lawyer, Tax Office Employees and Taxpayers in Batman. Since the selected groups acted as intermediaries in the tax amnesty application, it was aimed to obtain more accurate information.

In Batman, the number of people who applied to the Law No. 7143 on the Restructuring of Taxes and Other Receivables and Amendments to Some Laws is 4,700. Main mass 4,700; According to 95% confidence interval and 7% significance level, 188 people should be surveyed.

The questionnaire was created using Microsoft Office 360. The questionnaire used in the research consists of 5 pages. These questionnaires were photocopied and reproduced in Microsoft Office 360 and applied face to face. As a result of this survey, 250 people were surveyed and 33 surveys were incorrect and these surveys were canceled and not included in the analysis. 217 of the questionnaires were accepted as valid.

The survey was conducted on 17 December 2018-25 February 2019 in Batman. It was emphasized to the participants that the questionnaire was conducted for academic purposes and that the participation in the questionnaire was voluntary. Questionnaires were asked about gender, age, education level, professional status and income. Because personal information would be effective in determining the behaviors of the participants, this information of the participants was not included in the survey.

In our study, a 5-point Likert scale was used and participants were asked to choose the most appropriate expression from their expressions (1. Absolutely Disagree, 2. Agree, 3. Undecided, 4. Agree, 5. Strongly Agree). SPSS (Statistical Package for Social Sciences) statistical program was used. The survey results were first entered into the SPSS database and transferred to Microsoft Office 360 based on the obtained results, tables and graphs were created and interpreted.

11.5% of the participants who participated in the study were women and 88.5% were men. Accordingly, the majority of the participants are men. 28% of the participants are in the 18-29 age range, 69% are in the 30-49 age range, 2% are in the 50.64 age range, and 1% are 64 and over. Accordingly, the majority of the participants are in the 30-49 age range. 36% of the participants are Independent Accountant and Financial Advisor, 17% are Lawyers, 18% are tax office employees and 29% are taxpayers. Accordingly, while the majority of the participants are Independent Accountant and Financial Advisors,

the number of tax office employees and lawyers is very close to each other. 12% of the participants' income is 0-2000 TL. 22% of which is between 2001-3000 TL. 45% of which is 3001-5000 TL. Between 21% and 5001 TL and more income. The income of nearly half of the participants is between 3001-5000 TL. 3% of the participants had primary education, 17% had secondary and high school, 10% had higher education, 41% had undergraduate and 29% had postgraduate education. If we look at the educational status of the participants, it is seen that the majority of them are undergraduate and graduate.

It has been concluded that tax amnesties are a useful method for collecting tax revenues that cannot be collected. As a result of increasing public needs, tax amnesties have been concluded that it eliminates the gap between public revenues and public expenditures and provides income flow in a short time. It was concluded that the tax amnesty was not able to eliminate the confusion in the tax system and did not correct its defective aspects. It is concluded that tax amnesty increases the tax payers' tendency to pay taxes. As a result of tax amnesties, it was concluded that future amnesty expectations increased. It was concluded that tax amnesty reduced taxpayers' tendency to pay tax on time and led to tax evasion. It is concluded that the governments are trying to achieve social reconciliation with their voters through tax amnesty. It was concluded that the political parties were using it as a means of collecting votes and appreciation for their voters through tax amnesty. It was concluded that the tax amnesty did not reduce the workload of the tax office and the judiciary. It is often concluded that tax amnesties and the elimination of penalties make tax laws insignificant.

Prior to implementation, the existing economic, financial and social situations need to be well evaluated, and their scope, duration and timing should be well established. Taxpayers should be persuaded that stricter policies will be implemented and controls will be increased after the amnesty. The exclusion of amnesties in a period in which there is no expectation of amnesty on taxpayers will directly affect the success of the amnesties. Amnesty should not be aimed at collecting income in the short run, but rather in the long run and improving the system.

Keywords: Tax Amnesty, Tax Theory, Tax Compliance, Taxpayer.

Giriş

Devletler kamusal gereksinimleri karşılamaları için gelir elde etmeleri gerekmektedir. Artan harcamalar, kamu finansmanı sorununu gündeme getirmektedir. Devletlerin bu sorunu halledebilmeleri için devlet gelirlerini artırıcı kaynaklara sahip olması gerekmektedir. Bu aşamada vergiler, kamu gelirlerini artırıcı en büyük paya sahip gelir kaynağıdır. Devletler bu gelir kaynağını elde edebilmek için vergilendirme yetkisini kullanmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Anayasasının 73. Maddesinde: *Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür... , Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.* Hükmü yer almaktadır. Bu hüküm kapsamında devletler, birey ve kurumlardan yasalarda belirtilen kurallar dâhilinde, zorunlu ve karşılıksız olarak vergi almaktadır. Bazı nedenlerden dolayı vergi ödemek zorunda olan mükellefler, vergi ödevlerini zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirememekte, vergi borçlarını

ödeyememektedir. Devletler hem bu mükellefleri rahatlatmak hem de bazı nedenlerden dolayı yine yetkisini kullanıp vergi affı çıkarmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti anayasasının 87'nci maddesinde, *Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üye tamsayısının beşte üçünün kararı ile genel ve özel af ilânına karar vermekle yetkilidir.* Hükmü yer almaktadır. Bu kapsam çerçevesinde Türkiye'de vergi affı çıkarma yetkisi TBMM' ye aittir.

Vergi aflarının vergi mükellefleri açısından vergi uyumuna etkisinin araştırıldığı bu çalışmanın daha iyi anlaşılabilmesi için vergi uyumu, vergi uyumsuzluğu, vergi uyumsuzluğunun türleri, vergiye uyumu etkileyen faktörler, vergiye uyum sağlanmasının sonuçlarına değinilmektedir. Devamında vergi aflarının çıkarılma nedenleri hakkında bilgiler yer almaktadır.

Son olarak Batman ilinde, vergi aflarının vergi mükellefler açısından vergi uyumuna etkisinin tespitine ilişkin anket çalışması yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında Batman ilinde 250 kişi ile anket yapılmıştır. Katılımcılara ankette yer alan 40 önerme yöneltilmiştir. Yapılan anket çalışmasının, SPSS istatistik programının veri tabanına yüklenmesi sonucu elde edilen veriler tablolar ve şekillere dönüştürülerek yorumlanmaya çalışılmıştır. En son olarak vergi aflarının başarılı olabilmesi için yapılması gerekenler ve önerilerde bulunulmuştur.

1. Vergi Uyum

Vergi uyumu, vergi yükümlülerinin bireysel iradeleriyle vergiye bağlı sorumluluklarını eksiksiz bir biçimde yapması olarak tanımlanır. Vergi uyumu ile alakalı olarak daha geniş bir açıklama ise, vergileme sürecinin bütünsel biçimde tüm koşullarda, vergi yükümlüsünün özgür iradesiyle vergi konusundaki bildirimlerinden başlaması ile gerçekleşmiş olan verginin ödenmesi dâhil bütün sorumluluklarını eksiksiz bir biçimde ve süresinde yapması olarak tanımlanabilir (Tunçer, 2003).

2. Vergi Uyumsuzluğu

Vergi uyumsuzluğuna bakacak olursak eğer, vergi yükümlülerinin uygulanmakta olan vergi konularına göre sorumluluklarını eksiksiz bir biçimde ya da süresinde yerine getirmemesi olarak tanımlanır. Vergi uyumsuzluğu, sadece vergi mükellefinin sorumluluklarının az gösterilmesi durumunu değil daha fazla gösterilmesi durumunu da kapsar. Vergi mükellefiyetinin sorumluluklarının isteyerek daha az gösterilmesi durumu Vergi Ceza Hukuku'nda yaptırımlarla önüne geçilmeye çalışılmıştır. Fakat vergi uyumsuzluğu kastın yanı sıra veri eksikliği, hatalı anlama, dalgınlık gibi kasıt ögesi barındırmayan sebeplerle de meydana çıkabilir (Tuncer, 2006).

3. Vergi Uyumsuzluğunun Türleri

Vergi uyumsuzluğu kasıtlı olarak yapılabilir. Bunun yanında, hata, yanlışla, anlayamama ya da eksik bilgiler gibi art niyetli olmadan da ortaya çıkabilir.

3.1. İrادی Uyumsuzluk

Vergi yükümlülerinin, kendilerini var olan vergi kanunlarına bakarak gerçekleştirecek olan vergi külfetinden sıyrılmak amacı ile bilerek vergisel yükümlülüklerini düşük veya hiçbir şekilde yapmamaları ya da süresinden sonra yapmalarıdır. Yükümlünün hiçbir şekilde kaydının olmaması, eksik kayıt yapılması, vergiye bağlı kazancın eksik bir biçimde veya hiç bildirilmemesi olarak da olabilir (Gökmen ve Güleç, 2001).

3.2. İrade Dışı Uyumsuzluk

İrade dışı vergi uyumsuzluğu, vergi yükümlülerinin, hatalı anlama, dalgın olma ve asimetric bilgi ve benzeri biçimde irade dışı yapmış oldukları hatalar neticesinde meydana gelen uyumsuzluktur. Verginin hatalı hesaplanması, vergi yasaları ile alakalı yeteri kadar veriye sahip olunmama durumu veya sık sık değişebilen vergi yasalarını izlenememesi ya da vergi yasalarının karmaşık olmasından

dolayı hatalı anlaşılma durumu neticesinde meydana gelen bu uyumsuzluk sebebiyle dürüst vergi yükümlüleri de vergiye uyumsuzmuş gibi bir görünüşe sahip olabilirler. Bu vergi şuuru ve vergi ahlakına sahip yükümlüye göre haysiyet zedeleyici, kişisel ve ticari saygınlığını azaltan bir durumdur (Tunçer, 2003).

4. Vergiye Uyum Sorunun Sonuçları

Ödemiş olduğu vergiye karşın, bir yükümlünün devlet görevlerinden ne kadar faydalanabileceğini belirlemek son derece zor bir durumdur. Bir kişinin rastgele bir vergiye karşı ilk reaksiyonu, vergiyi ödememesi şeklinde meydana çıkmaktadır. Yükümlü yasal bir biçimde (vergiye bağlı rastgele bir ürünün kullanımından uzak durmak ya da bu mala ilişik kullanımını azaltmak ya da vergiye tabi tutulan üretim hareketlerini terk etmek amacıyla) vergi ödenmesinden kaçma durumuna gittikçe vergi kaybına neden olur. Yükümlünün negatif olan bu psikolojik reaksiyonun durdurulması, tamamıyla izlenecek iktisat politikasına bağlıdır. Vergide başarının devamlı olmasının en asli şartı vergi mantığının yerleşmiş olması, bu mantığın yerleşmiş olması ise yükümlünün ödemiş olduğu verginin hangi yollarda harcadığını bilmesi ve halkın verginin haklı olduğuna inanması yolundan geçer (Gökmen ve Güleç, 2001).

Önce bireysel ekonomik istikrar açısından yükümlü, vergi alınması ile azalmakta olan ödeme gücü düzeyini az da olsa gidermeye ve kazancını arttırmak gayesiyle, verimli eylemlerini geliştirmek için gayret etmektedir. Kısmen de olsa bu giderme imkânı, iş bölümü ve bireyler arası farklılaşma temeline dayanan bir ekonomide genel olarak gerçekleşmemektedir. Bu vergi külfetinin yükümlü üstünde baskı yapması arttıkça, yükümlünün vergi uyumsuzluk düzeyi yükselecek ve alternatif çözüm yollarına başvuracaktır (Biberoğlu, 2006).

5. Vergi Affı Uygulamalarının Nedenleri

Vergi affı tahsil edilemeyen vergilerin toplanması amacı altında birden fazla nedenle çıkarılabilir. Bazen denetim mekanizmasının tıkanması ve cezaların ağırlaştırılması karşında sağlanan vicdani bir kolaylık olması; kimi zaman da uygulamaya konulması düşünülen bir vergi reformunun yürütülmesi bu reform kapsamında sistemin kabul edilebilirliğinin artması amacıyla mükelleflere karşı devlete sağlanan kolaylık olması; kimi zaman da gizli saklı servet unsurlarının yine ekonomik sirkülasyona sokulması; bazen de toplumsal ve ekonomik nedenlerle yaşanmış olan darboğazlar yüzünden vergisel yükümlülüklerini yerine getiremeyen mükelleflere sağlanan kolaylık olması şeklinde ve daha da sayabileceğimiz birden fazla nedenle vergi affı çıkarılabilir. Vergi aflarının uygulanması siyasi, iktisadi, mali, sosyal, psikolojik, idari ve teknik sebeplere dayanmaktadır (Başa, 2015).

5.1. Mali Nedenler

Hükümetlerin vergi affı uygulamasına başvurmasının en temel mali nedeni, artan gelir ihtiyacını karşılamaktır. Vergi affının bir diğer mali hedefi ise, olanaksız duruma gelmiş olan borçların af yasası kapsamında hiç değilse bir kısmının toplanarak, kamu gelirleri ve giderleri arasındaki dengesizliklerin gidermek amacıyla tahsilâtı gerçekleştirmek veya vergi alacaklarının vaktinde toplanmasını sağlamaktır (Doğan ve Besen, 2008).

Devletin finansman ihtiyacının olduğu bazı durumlarda da vergileri ödenebilir hale getirmektir. Çünkü mevcut vergi sistemi içerisinde kısa zamanda kamu gelirlerinde bir yükselme olması pek mümkün değildir. Bundan dolayı çoğu süre vergi sisteminin aksayan yanları belirlenip bu yönde düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu süreç uzun sürmektedir. Devletin gelire olan gereksinimi ise farklı zamanlarda güçlü bir şekilde ortaya çıkabilir. Bu gereksinim daha çok politik ve iktisadi ortamın vergileri ve vergi oranlarını artırmaya müsait olmadığı, bütçe kısıtlamalarının olanaklı olmadığı durumlarda çok daha büyük bir sorun haline gelmektedir. Mali amaçlı çıkarılan af uygulamalarının amacı vergi kaçaklarının gönüllü bir şekilde ödenmesini sağlamaktır. Bir diğer gaye ise kaçırılan vergilerin bildirilmesi halinde cezaların affedileceğinin bildirilmesi ve bu sayede vergi

gelirlerinin bir kısmının tahsil edilmesidir. Böylece kaçırılan vergiler ekonomiye kazandırılarak vergisini ödeyen mükellef sayısı arttırılmış olup, vergi gelirleri de arttırılmış olacaktır (Besen, 2007).

5.2. Ekonomik Nedenler

Vergi aflarının uygulanmasının başlıca iki önemli ekonomik etkeni vardır. Vergi affına başvurulmasına neden olan ekonomik sebeplerden biri; belge düzeninin tam anlamıyla yerleşmemiş olduğu durumlarda gizli saklı kalan ve beyan edilmemiş gelir ve servetlerin, hukuka aykırı şekilde yurtdışına çıkarılan sermayenin hukuki zemin içerisinde ülke ekonomisine kazandırılarak yatırıma dönüştürülmesini temin etmektir (Yelman, 2017).

İkinci sebep ise kayıt dışı kalmış mallar ve nakdi değerler için ifade edilen “kara para” tabiri kullanılmaktadır. Daha doğrusu yasa dışı, başka bir söylemle konusu suç oluşturan bir eylem neticesinde elde edilmiş olan para veya varlıklar, kara para olarak tabir edilmektedir (Aydın, 2002).

Kara para deyimi ile yalnızca kayıt dışı kalmış paralar anlatılmamaktadır, ek olarak, haksız yere yüksek kazanç getiren uyuşturucu ve silah kaçakçılığının yanında, terör, insan ticareti vb. örgütlü olarak işlenen suçlardan dolayı kazanılan maddi kazançlar kara para kapsamında görülmektedir. Kara para, kayıtlı ekonomiyle kayıt dışı ekonomi her zaman bir rekabet içerisindedir. Zira kayıt dışı ekonomi ile kara para neticesinde vergisini ödemeyen vergi mükelleflerinin, vergilerini zamanında ödeyen vergi mükelleflere yansması, vergi adaletinde ihlale neden olmaktadır (Baytar, 2006).

Bu sebeple vergi adaletini olumsuz yönde etkileyen kayıt dışı ekonomiyle uğraşmak zorunlu hale gelmiştir. Bundan dolayı vergi afları kayıt dışı ekonomiyi ortadan kaldıramasa bile negatif etkilerini azaltmaktadır. Ekonomik nedenlerden dolayı çıkarılan vergi aflarının bir başka sebebi bütçe açıkları ve bunun sonucunda oluşan enflasyondur. Af sebebiyle oluşturulan kaynakların bütçe açıklarının kapatılmasında kullanılması planlanmıştır (Akgün, 1994).

1990’lı yıllarda yaşanmış olan Körfez savaşı daha sonra Türkiye’de bütçe açıklarının artışı görülmüş, af kanunlarıyla sağlanan kaynaklar bütçe açıklarının kapatılmasında kullanılmıştır. Aflarının ekonomik sebeplerinden bir diğeri de mükelleflerin içinde bulunmuş olduğu koşullardır. Ekonomide yüksek oranda enflasyonun seyretmesi durumunda KOBİ (Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler)’lerin yaşamlarını idame ettirmesi zorlaşır. Bunun sonucunda mükelleflerin vergi borçlarını ödeyememeleri durumunda uygulanan gecikme zammı ve faizi ile önemli bir borç miktarıyla karşı karşıya kalınır. Enflasyon sonucu borçların artması ve vergi borçları sebebiyle, iş süreçlerini sonlandırmak mecburiyetinde kalan vergi mükelleflerine devletin mali nitelikli ekonomik destek vermesi gerekmektedir. Devletin bu hususta verebileceği destek mali aftır. (Dallı, 2006).

Ek olarak vergi sistemi, enflasyonun meydana getirmiş olduğu etkileri kendi içerisinde telafi edemiyorsa mükelleflerin vergi ödeme istekleri azalır. Bundan dolayı vergi aflarının çıkarılmasına ihtiyaç duyulur (Biçer, 2006).

5.3. Toplumsal Nedenler

Vergi aflarının çıkartılmasında iki temel sebep vardır. Bunlardan birincisi; vergi yükümlülüğünü vaktinde yerine getiremeyen ve hukuken bu yükümlülüğün yerine getirilmediği belirlenen mükelleflerle, az bir miktarda denetlenebilen mükellefler arasında ortaya çıkan eşitsizliklerin giderilmesi içindir (Ayrangöl ve Tekdere, 2012).

Kamu düzenini bozan vergilere yönelik suçlar, genel ceza hukuku kapsamında değerlendirilmekte olup, ceza hukukundaki cezalarda geçerli olan ilkeler burada da uygulanmaktadır. İşte, ceza hukuku kapsamında çıkartılan aflarla yalnızca vergi idaresince uygulanan mali yaptırımlara maruz kalan mükellefler ile uygulanan müeyyidelerin yanı sıra kamu düzenine karşı çıktıkları için ceza mahkemesi tarafınca farklı yaptırım uygulanmış mükellefler açısından adaletsizlik meydana gelmiş olur. Bu adaletsizliği ortadan kaldırmak için vergi aflarının çıkarılması daha uygun olmaktadır (Karaosmanoğlu, 2009).

5.4. Siyasal Nedenler

Aflar, değişen ve gelişen toplumlarda, toplumun yeni oluşan koşulların gerisinde kalmış olan kanunların ortaya çıkarmış olduğu sosyal ve politik sıkıntıları gidermeye yönelik olarak çıkarıldığı öne sürülmektedir. Fakat özellikle ekonomik sıkıntıların ve ekonomik krizlerin yaşandığı dönemlerin arkasından çıkartılan vergi afları siyasi ve sosyal ortamı rahatlamaktan ziyade kamunun gelir elde etme amacına hizmet etmektedir (Keleş, 2002).

Türkiye’de siyasi özellikli mali aflara 1960 ve 1970’li yıllarda yer verildiği görülmektedir. Bu dönemlerde özel nitelikli mali af kanunları çıkartılmamış, siyasi nitelikli af kanunlarında mali aflar bu kapsam içinde değerlendirilmiştir. Ancak bu düşünce 1980’li yıllarda değişime uğramıştır. 12 Eylül olağanüstü yönetimi zamanında çıkarılmış olan 2431, 2801 ve 281 sayılı yasalarla üç özel vergi affı yasaları bu değişime örnek olarak gösterilebilir. İlk özel vergi affı yasası 27 Mayıs 1960 döneminde yürürlüğe girmiştir (Çetin, 2005).

Türkiye Cumhuriyeti’nde vergi hukukunda çıkartılmış olan affın siyasi sebepleri şu şekilde sıralanabilir (Yaraşır, 2013):

• Yaşanmış olan siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, sorunlar ve krizler nedeniyle toplumda oluşan gerginliğin yumuşatılması,

• Hükümetlerin dışarıdan yapılmış müdahaleler neticesinde, değiştiği durumlarda, vergi aflarının eski hükümetlerin mali uygulamaların tasfiye edilmesinin bir aracı biçiminde kullanılması,

• Hükümetlerin vergi afları aracılığıyla seçmenler arasında toplumsal uzlaşım içine girmeyi hedeflemesi,

• Yeni seçilen hükümetler için vaatlerini yerine getirmede kısa sürede kaynak olarak kullanılmak istenmesi.

5.5. Teknik ve İdari Nedenler

Vergi afları vergi dairesi ve yargısından kaynaklı olarak ortaya çıkan problemler neticesinde de çıkarılmaktadır. Vergi dairesi ve vergi yargısının yetersiz olmasından ötürü ortaya çıkan problemler teknik sebepler olarak nitelendirilmektedir. Buradaki amaç; vergi dairesi ve yargısının iş yükünün fazla olması nedeniyle vergi dairesi ve yargıda iş hacmini düşürüp etkinliğin sağlanması, maddi ve şekli yükümlülüklerin çok olması, kamu alacaklarının toplanma süreçlerinin kısaltılması, vergi sisteminde var olan karmaşıklığın giderilmesi, aksayan yönlerinin düzeltilmesi ve reform niteliğinde değişikliklerinin yapılmasıdır (Taşkın, 2006).

Yükümlü sayılarının giderek artması ve çoğalan ihtilaflı dosyaların yargıya intikal etmesi sonucunda vergi idaresi ile vergi yargısının biriken dosyaları incelemesi için yeteri kadar çalışma alanının olmamasına sebep olmaktadır. Bu durum vergi idaresinin nitelik ve sayı olarak personelinin yetersiz kalması ile iş yükünün artmasına yol açmıştır (Doğan ve Besen, 2008).

Ayrıca vergi dairelerinin fiziki ve teknik yetersizlik içinde bulunması, kapasitelerinin üstünde çalışmaları, fonksiyonlarını yerine getirememesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda ise iş yükünün artmasına neden olmaktadır (Vergi Denetmenleri Derneği, 2002).

Vergi dairesi ile yargısının çok yüksek derecede bir iş yoğunluğu ile çalışmasından ötürü kamu alacaklarının takibi ve toplanmasının çok uzun zamana yayılması, vergi aflarının teknik ve idari sebeplerindendir. Vergi dairesi tarafınca denetim düzeylerinin çok düşük olması nedeniyle vergi denetiminin tesadüflere bağlı kalması ve böylelikle mükellefler arasında eşitsizlik ve adaletsizliğin oluşması vergi ve vergiye bağlı cezalarının affedilmesinin başka bir sebebi olarak gösterilebilir. Ek olarak vergi sisteminin düzeltilmesi için veya köklü değişim için vergi afları ile geçmişte oluşan vergi borçları silinebilir. Böylece daha iyi bir sistem için yeni bir başlangıç sağlanmış olur (Ağar, 2005).

5.6. Psikolojik Nedenler

Vergi aflarının çıkarılmasının nedenlerinden bir diğeri de psikolojik sebeplerdendir. Psikolojik sebeplerin amacı, vergi mükelleflerini etki altına alarak vergi aflarının öteki sebepleri olan siyasal, ekonomik, mali, idari ve teknik sebeplerin amacına ulaşabilmesine destek sağlamaktır (Yaşar Çil, 2012).

Vergi aflarının uygulanmasındaki psikolojik sebeplerden biri vergi mükelleflerinin vergi ve vergiye bağlı ödevlerini süresinde yerine getirmeyen yükümlülerinin, vergi affı ile vergi ve vergi bağlı ödevlerini süresinde ve eksiksiz olarak yapmalarını sağlamaktır (Ayrangöl ve Tekdere, 2012).

Vergi aflarıyla bir taraftan af uygulamasından yararlanan mükelleflerin aftan sonra daha sıkı denetim altına alınacağı düşüncesiyle aynı hataya yine düşmemeleri ve sorumlulukları yerine getirmede daha özenli olmaları sağlanmış olacaktır. Öte yandan kayıt altına girmeyen mükelleflerin, mevcut durumlarının ortaya çıkartılacağı için bu affın son şans olduğu olgusu oluşturularak, kayıt altına alınmamış olan gelirlerin ortaya çıkartılarak ekonomiye kazanımı sağlanacaktır (Demirci, 2015).

Vergi aflarının çıkartılmasındaki başka bir psikolojik sebep ise vergi yükümlülüklerini yerine herhangi bir nedenle getiremeyen mükelleflerin bundan sonra farklı yaptırımlarla karşılaşarak, daha büyük yükümlülüklerin altına girmeleri neticesinde çalışma yaşamına karşı isteksizlik ve mevcut sisteme karşı daha olumsuz davranma hislerinin artmasıdır. Bu durumda çıkartılan afla birlikte, bu düşüncedeki mükelleflerin dürüst mükellefe dönüşmesi ve herhangi bir yaptırım tehdidi altında olmadan mevcut sisteme ve vergiye karşı uyumları sağlanmış olacaktır (Karaosmanoğlu, 2009).

6. Vergi Aflarının Vergi Mükellefleri Açısından Vergi Uyumuna Etkisi: Batman İli Örneği Anket Çalışmasının Amacı, Kapsamı Ve Yöntemi

Bu araştırmanın amacını Batman ilinde yaşayan kişilerin Vergi Aflarının Vergi Mükellefleri Açısından Vergi Uyumuna Etkisi'ni analiz etmek için oluşturulmuştur. Vergi aflarının bireyler üzerinde oluşturduğu etkilerini saptamaya yönelik olarak yapılan çalışmanın amacı, vergi aflarından yararlanan vergi mükelleflerinin uygulanan aflardan etkilenme düzeylerinin saptanması ve böylece vergi aflarının, vergi uyumu üzerindeki etkilerinin ölçülmesidir.

Bireylerin vergi affları karşısındaki tutum ve davranışlarının belirleyebilmek amacıyla farklı farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bu yöntemler içerisinde en fazla tercih edileni anket yöntemidir. Bu çalışmada bilgi toplama metodu olarak anket yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada, bireylerin vergi aflarıyla ilgili fikirlerini anket yöntemiyle ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemini Batman'daki SMMM, Avukat, Vergi Dairesi Çalışanları ve Vergi mükellefleri oluşturmaktadır. Seçilen gruplar vergi affı uygulamasında aracı işlevini gördüklerinden dolayı daha sağlıklı bilgi almak amaçlanmıştır.

Anket sorularını oluştururken literatür taraması yapılmış, çalışmanın teorik kısmında yer alan bilgilerden yararlanılmış örnek sorular incelenmiş ve amaca en uygun sorular oluşturulmuştur. Araştırma, maliyet ve süre kısıtlılığı nedeniyle sadece Batman ili ile sınırlı tutulmuştur.

Batman ilinde 7143 sayılı Vergi ve Diğer Bazı alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'a başvuran kişi sayısı 4.700'dür. Ana kütle 4.700; %95 güven aralığı ve %7 anlamlılık düzeyine göre 188 kişiye anket uygulanması gerekmektedir.

Anket formu, Microsoft Office 360 kullanılarak oluşturulmuş. Araştırmada kullanılan anket formu, 5 sayfadan oluşmaktadır. Bu anket formlarından Microsoft Office 360'ta hazırlananların fotokopisi çekilip çoğaltılmış ve kişilere yüz yüze olarak uygulanmıştır. Bu anket uygulamasının sonucunda 250 kişiye anket uygulanmış 33 anketin hatalı olması sonucu, bu anketler iptal edilmiş ve analize dâhil edilmemiştir. Anketlerin 217 tanesi geçerli olarak kabul edilebilmiştir.

Anket çalışması, 17 Aralık 2018-25 Şubat 2019 tarihleri arasında, Batman ilinde gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara anketin akademik amaç ile yapıldığı özellikle vurgulanmıştır ve ankete katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu belirtilmiştir. Anketimize katılanlara kişisel bilgileri ile ilgili olarak, cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, mesleki durum ve gelir konularında sorular yöneltilmiştir. Kişisel bilgiler, katılımcıların davranışlarının belirlenmesinde etkili olacağı düşüncesinden dolayı, anket çalışmasında katılımcılara ait bu bilgilere yer verilmemiştir.

Çalışmamızda 5’li likert ölçeği kullanılmış ve katılımcılara (1. Kesinlikle Katılmıyorum, 2. Katılmıyorum, 3. Kararsızım, 4. Katılıyorum, 5. Kesinlikle Katılıyorum) ifadelerinden kendilerine en uygun ifadeyi seçmeleri istenmiştir. Ankette alınan cevaplar SPSS (Statistical Package for Social Sciences) istatistik programı yararlanılmıştır. Anket sonuçları öncelikle SPSS veri tabanına girilmiş elde edilen sonuçlar baz alınarak Microsoft Office 360 programına aktararak tablo ve grafikler oluşturulup yorumlanmıştır.

6.1. Ön Test Analizi

Uygulanan anket çalışmasındaki soruların ve anketin bütünlüğünün sağlıklı bir şekilde yapıp yapılmadığına dair olarak ilk 56 anket formunun güven aralığı test edilmiştir. Bu ön test araştırmasında ankette Vergi Afflarının Vergi Mükellefleri Açısından Vergi Uyumuna Etkisi’ni tespitine yönelik olarak sorulmuş 40 soru analiz edilmiştir. İlk 56 anket formunu SPSS programında “Reliability Analysis” güvenilirlik testine tabi tutulmuştur. Güvenilirlik test sonuçları, sorulara verilen cevapların 0,895 (Cronbach’s Alpha) oranında anlamlı olduğu ortaya çıkmıştır. Güvenilirlik düzeyine bağlı olarak anketin uygulanmasına devam edilmiştir.

6.2. Tüm Anketin Güven Analizi

Uygulaması yapılan 217 anket sorularının bütünlüğü ve güvenilirlik düzeyleri analiz edilmiştir. Vergi Afflarının Vergi Mükellefleri Açısından Vergi Uyumuna Etkisi’ne yönelik olarak yapılan anket çalışmasının tutarlılığını ortaya koyabilmek amacıyla 5’li likert ölçeğin kullanıldığı 40 önerme üzerinde yapılan güvenilirlik analizi sonucunda Cronbach’s alpha katsayısı 0,779 olarak tespit edilmiştir. Bu sonuca bağlı olarak anket, Sosyal Bilimler için kabul edilir güvenilirliktedir.

6.3. Demografik Bilgiler

Araştırmaya katılım sağlayan katılımcıların %11,5’i kadınlardan, %88,5’i erkeklerden oluşmaktadır. Buna göre katılımcıların çoğunluğu erkeklerden oluşmaktadır.

Katılımcıların %28’i 18-29 yaş aralığında, %69’u 30-49 yaş aralığında, %2’si 50,64 yaş aralığında ve %1’i 64 yaş ve üzeri yaşındadır. Buna göre katılımcıların büyük çoğunluğu 30-49 yaş aralığındadır.

Katılımcıların %36’sı SMMM, %17’si avukat, %18’i vergi dairesi çalışanı ve %29’u vergi mükellefi meslek grubundakilerden oluşmaktadır. Buna göre katılımcıların çoğunluğu SMMM’lerden oluşurken vergi dairesi çalışanları ile avukatların sayıları birbirine çok yakındır.

Katılımcıların gelirleri %12’si 0-2000 TL. Arası, %22’si 2001-3000 TL. Arası, %45’i 3001-5000 TL. Arası ve %21’i 5001 TL ve üzeri gelire sahiptir. Katılımcıların yarısına yakınının gelir miktarı 3001-5000 TL arasındadır.

Katılımcıların %3’ü ilköğretim, %17’si orta öğretim ve lise, %10’u yüksek okul, %41’i lisans ve %29’u lisansüstü eğitime sahiptir. Katılımcıların eğitim duruma bakacak olursak çoğunluğu lisans ve lisansüstü olduğu görülür.

6.4. Frekans Tabloları

Bu bölümde ankette katılımcılara yöneltilen belirli sorular için frekans ve yüzde değerleri hesaplanmıştır. Oluşturulan tablo için yorum yapılmıştır.

Tablo 1: Katılım Dereceleri

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Ülkemizde uygulanan vergi oranlarının olması gereken düzeydedir.	%34	%38	%23	%2	%4
Ülkemizde uygulanan vergi sistemi adaletli bir yapıdadır.	%45	%38	%11	%3	%3
Ülkemizdeki Vergi Sistemimi, Vatandaşların Ödeme güçlerine Göre Vergilendirilmektedir.	%42	%33	%18	%7	%2
Vergi ödeme süreleri mükellefler açısından uygundur.	%19	%24	%31	%17	%10
Ülkemizde vatandaşlar vergilerini tam olarak ödemektedir.	%32	%30	%27	%6	%6
Ödenen vergiler kamu hizmetinin finansmanında kullanılmaktadır.	%14	%27	%31	%18	%11
Vergi afları toplanamayan vergi gelirlerini toplamak için faydalı bir yöntemdir.	%8	%15	%16	%36	%25
Vergi affı, vergi sistemindeki var olan karışıklıkları ortadan kaldırmakta ve aksayan yönlerini düzeltmektedir.	%9	%37	%30	%11	%12
Vergi afları vergi yükümlülerinin vergi ödeme eğilimlerini artırmaktadır.	%24	%16	%18	%29	%13
Vergi affı uygulaması düzenli olarak yapılmalıdır.	%32	%31	%16	%16	%5
Bir kereye mahsus olmak kaydıyla vergi affı uygulanabilir.	%22	%18	%26	%18	%15
Sıkı kanunlarla desteklenmiş bir defaya mahsus vergi afları vergiye uyumunu artırır.	%15	%17	%26	%23	%19
Devamlı tekrar eden vergi afları vergisini zamanında ödeyen mükelleflerin vergi uyumunu azaltır.	%6	%8	%23	%32	%31
Sık sık vergi aflarının çıkarılması ve cezaların silinmesi vergi kanunlarının önemsiz olmasına neden olmaktadır.	%5	%7	%14	%36	%39
Vergi afları sonucunda gelecekteki af beklentileri artar.	%6	%5	%11	%42	%35

Ülkemizde uygulanan vergi oranlarının olması gereken düzeydedir. ifadesi yöneltmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre bu ifadeye kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı %34, katılmıyorum diyenlerin oranı %38, kararsızım diyenlerin oranı %23, katılıyorum diyenlerin oranı %2 ve kesinlikle katılıyorum diyenlerin oranı %4'tür. Katılımcıların %72'si ülkemizde uygulanan vergi oranlarının olması gereken düzeyde olmadığı kanaatindedir. %5,7'si ise vergi oranlarının olması gereken düzeyde olduğu kanaatindedir.

Ülkemizde uygulanan vergi sistemi adaletli bir yapıdadır. ifadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %45'i bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını, %38'i katılmadıklarını, %11'i kararsız olduklarını %3'ü katıldıklarını ve %3'ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların %83'ü vergi sisteminin adaletsiz olduğunu düşünmektedir.

Ülkemizdeki Vergi Sistemimi, Vatandaşların Ödeme güçlerine Göre Vergilendirilmektedir. ifadesi verilmiş ve katılımcıların buna katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %42'si bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını, %33'ü katılmadıklarını, %18'i kararsız olduklarını, %7'si katıldıklarını ve %2'si kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların %75'i vatandaşların ödeme güçlerine göre vergilendirilmemekte olduğunu düşünmektedir.

Vergi ödeme süreleri mükellefler açısından uygundur. ifadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %19'u bu ifadeye kesinlikle

katılmadıklarını, %24'ü katılmadıklarını, %31'i kararsız olduklarını, %17'si bu ifadeye katıldıklarını ve %10'u kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir.

Ülkemizde vatandaşlar vergilerini tam olarak ödemektedir. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %32'si kesinlikle katılmadıklarını, %30'u katılmadıklarını %27'si kararsız olduklarını, %6'sı katıldıklarını ve %6'sı bu ifadeye kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların %62'si vatandaşların vergilerini tam olarak ödememekte olduğunu düşünmektedir.

Ödenen vergiler kamu hizmetinin finansmanında kullanılmaktadır. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %14'ü bu ifadeye kesinlikle katılmadıklarını, %27'si katılmadıklarını, %31'i kararsız olduklarını, %18'i katıldıklarını ve %11'i bu ifadeye kesinlikle katıldıklarını söylemektedirler.

Vergi afları toplanamayan vergi gelirlerini toplamak için faydalı bir yöntemdir. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %8'i kesinlikle katılmadıklarını, %15'i katılmadıklarını, %16'sı kararsız olduklarını, %36'sı katıldıklarını ve %25'i kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Mükellefler ödemedikleri vergileri, yürürlüğe giren afla beraber ödemektedirler. Böylece toplanamayan vergiler tahsil edilmektedir.

Vergi affı, vergi sistemindeki var olan karışıklıkları ortadan kaldırmakta ve aksayan yönlerini düzeltmektedir. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %9'u kesinlikle katılmadıklarını, %37'si katılmadıklarını, %30'u kararsız olduklarını, %11'i katıldıklarını ve %12'si kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların %46'sı vergi affı, vergi sistemindeki var olan karışıklıkları ortadan kaldırmamakta ve aksayan yönlerini düzeltmemekte olduğunu düşünmektedir.

Vergi afları vergi yükümlülerinin vergi ödeme eğilimlerini artırmaktadır. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %24'ü kesinlikle katılmadıklarını, %16'sı katılmadıklarını, %18'i kararsız olduklarını, %29'u katıldıklarını ve %13'ü kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Mükellefler vergi affıyla önceden ödemedikleri vergileri ödeyerek, vergi ödeme eğilimlerini artırmaktadırlar.

Vergi affı uygulaması düzenli olarak yapılmalıdır. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %32'si kesinlikle katılmadıklarını, %31'i katılmadıklarını, %16'sı kararsız olduklarını, %16'sı katıldıklarını ve %5'i kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir.

Bir kereye mahsus olmak kaydıyla vergi affı uygulanabilir. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %22'si kesinlikle katılmadıklarını, %18'i katılmadıklarını, %26'sı kararsız olduklarını, %18'i katıldıklarını ve %15'i kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir.

Sıkı kanunlarla desteklenmiş bir defaya mahsus vergi afları vergiye uyumunu artırır. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %15'i kesinlikle katılmadıklarını, %17'si katılmadıklarını, %26'sı kararsız olduklarını, %23'ü katıldıklarını ve %19'u kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Mükellefler bir daha vergi affının çıkmayacağını düşündüklerinden dolayı vergi ve vergiye bağlı ödevlerini zamanında ve tam olarak yerine getirmektedirler. Bu durum da vergi uyumunu artırır.

Devamlı tekrar eden vergi afları vergisini zamanında ödeyen mükelleflerin vergi uyumunu azaltır. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %6'sı kesinlikle katılmadıklarını, %8'i katılmadıklarını, %23'ü kararsız olduklarını, %32'si katıldıklarını ve %31'i kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Mükellefler nasıl olsa vergi affı çıkacağını düşündüklerinden dolayı vergilerini zamanında ödememektedirler.

Sık sık vergi aflarının çıkarılması ve cezaların silinmesi vergi kanunlarının önemsiz olmasına neden olmaktadır. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %5'i kesinlikle katılmadıklarını, %7'si katılmadıklarını, %14'ü kararsız olduklarını, %36'si katıldıklarını ve %39'u kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların %75'i sık sık vergi aflarının çıkarılması ve cezaların silinmesi vergi kanunlarının önemsiz olmasına neden olduğunu düşünmektedir.

Vergi afları sonucunda gelecekteki af beklentileri artar. İfadesi verilmiş ve katılımcıların bu ifadeye katılım dereceleri sorulmuştur. Buna göre katılımcıların %6'sı kesinlikle katılmadıklarını, %5'i katılmadıklarını, %11'i kararsız olduklarını, %42'si katıldıklarını ve %35'i kesinlikle katıldıklarını ifade etmektedir. Katılımcıların %77'si vergi afları sonucunda gelecekteki af beklentileri arttığını düşünmektedir. Bu durum sık aralıklarla vergi aflarının çıkmasından kaynaklanmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Devletlerin, klasik ve modern görevlerini yerine getirebilmek ve toplumsal ihtiyaçları karşılayabilmek için gelire ihtiyacı vardır. Bundan dolayı, elde edilen çeşitli gelirler içinde, en önemli paya sahip olan gelir, vergidir. Büyük bir orana sahip olması nedeniyle, vergilerin toplanması ve takip edilmesi devletler açısından önemlidir. Mükellef tarafından bakıldığında ise vergi, devlete ödemekle yükümlü oldukları bir ödevdir. Bu ödev, T.C. Anayasanın 73. maddesinde “*Ülke sınırları içinde bulunan ve kamusal hizmetlerden yararlanan herkes mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür.*” denilerek belirtilmiştir. Bu bakımdan ülkede bulunan ve hizmetlerden yararlanan mükelleflerin vergi ödeme ödevi söz konusudur. Yani vergi, devlet açısından tahsil edilmesi gereken alacağı, mükellef açısından ödenmesi gereken borcu temsil etmektedir.

Vergi afları, kısaca çıkarılan bir kanunla hükümetlerin kamu alacaklarından vazgeçmesidir. Çıkarılan bu kanunlarla mükelleflerin geçmişe ait borçları silinerek ekonomik hayata devam ettirilmeleri sağlanır. Türkiye, bunu yaparken zor durumda kalan mükelleflere yardım etmenin yanı sıra çeşitli mali, ekonomik, siyasi ve teknik nedenlerle de bunu sağlamaktadır. Bu nedenler; kamu gelirlerinin hızlıca tahsilinin sağlanması, uyuşmazlık dosyalarının azaltılarak yargının iş yükünün hafifletilmesi, geçmişten kalan ekonomik ve mali istikrarsızlıkların ortadan kaldırılması, ekonominin rahatlatılması ve kayıt dışı ekonominin kayıt altına alınmasıdır. Sonuçta vergi aflarıyla hem zor durumda kalan mükelleflere ikinci bir şans verilmiş, hem de devlet açısından belli amaçların gerçekleştirilmesi için zemin hazırlanması amaçlanmıştır.

Vergi afflarının vergi mükellefleri açısından vergi uyumuna etkisi: Batman ili örneğinin tespitine ilişkin anket çalışmasının sonuçları:

ē Vergi afları toplanamayan vergi gelirlerini toplamak için faydalı bir yöntem olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Vergi afları, artan kamusal ihtiyaçlar sonucunda kamu gelirleri ve kamu giderleri arasındaki farkı gidermekte ve kısa zamanda gelir akışı sağladığı sonucuna varılmıştır.

ē Vergi affı, ekonomik bunalım nedeniyle mali gücünü kaybetmiş ve vergi ödevlerini yerine getiremeyen firmaların piyasadan çekilmesini önlemekte ve bu işletmelerin sürekliliğini sağlamaktadır. Bu önerme için anlamlı bir sonuç elde edilememiştir.

ē Vergi yükümlüleri, vergi sisteminin karmaşık yapısından dolayı vergi kaçırmaya yönelmekte olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Vergi affı, vergi sistemindeki var olan karışıklıkları ortadan kaldıramamakta ve aksayan yönlerini düzeltmemekte olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Vergi afları vergi yükümlülerinin vergi ödeme eğilimlerini artırmakta olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Devamlı tekrar eden vergi afları vergisini zamanında ödeyen mükelleflerin vergi uyumunu azalttığı sonucuna varılmıştır.

ē Vergi afları sonucunda gelecekteki af beklentilerinin arttığı sonucuna varılmıştır.

ē Vergi affı vergisini zamanında ödeyen mükelleflerin vergi ödeme eğilimlerini azaltarak zamanla vergi kaçırmalarına sebep olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Vergi aflarıyla iyi niyetli mükellefler cezalandırılmış vergi kaçırانların ise mükâfatlandırıldığı sonucuna varılmıştır.

ē Vergi afları vergisini zamanında ödeyenler ile vergi kaçırان mükellefler arasında haksız rekabetin oluşmasına sebep olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Aflar, yeniden yapılandırma yöntemiyle matrah artırımı ve benzeri biçimdeki yöntemlerle vergilerini vaktinde ödeyen mükellefler bakımından vergi adaletini olumsuz yönde etkileyerek vergiye gönüllü uyumunu düşürmekte olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Kısa sürede vergi affı uygulanacağını düşünen mükellefler, vergiye bağlı yükümlülüklerini eksik olarak yerine getirmekte olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Vergi affı adalet ve eşitlik ilkelerini olumsuz yönde etkilediği sonucuna varılmıştır.

ē İktidarlar, vergi affıyla seçmenleriyle aralarında toplumsal uzlaşmayı sağlamaya çalışmakta olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Siyasi partiler vergi affı ile seçmenlerine beğenilmek ve oy toplamak aracı olarak kullanmakta olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Vergi affı, vergi dairesi ile yargının iş yükünü azaltmamakta olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Vergi afları ile vergiye uyum sağlayamayan mükelleflerin vergi idaresinin yanında daha düzgün ve ileride vergiye daha uyumlu birer mükellef olmaları sağlanamadığı sonucuna varılmıştır.

ē Ülkemizde uygulanan vergi denetimlerinin yetersiz olduğu sonucuna varılmıştır.

ē Denetimlerin az olması, vergi kaçırmayı kolay hale getirdiği sonucuna varılmıştır.

ē Vergi affı uygulaması düzenli olarak yapılmaması gerektiği sonucuna varılmıştır.

ē Sıkı kanunlarla desteklenmiş bir defaya mahsus vergi afları vergiye uyumu artırdığı sonucuna varılmıştır.

ē Sık sık vergi aflarının çıkarılması ve cezaların silinmesi vergi kanunlarının önemsiz olmasına neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Bu çalışma kapsamında vergi aflarının başarılı olması için öneriler:

ē Uygulamadan önce mevcut ekonomik, mali, sosyal durumların iyi değerlendirilmesi, kapsamının, süresinin ve zamanlamasının iyi belirlenmesi gerekmektedir.

ē Aftan sonra daha sıkı politikalar uygulanacağı ve denetimlerin arttırılacağı konusunda mükellefler ikna edilmelidir. Afların, mükellefler üzerinde af beklentisinin olmayacağı bir dönemde çıkarılması, afların başarısını doğrudan etkileyecektir.

ē Afların, kısa dönemde gelir tahsilâtını sağlamak için değil, uzun dönemde ve sistemi iyileştirecek şekilde çıkarılması amaçlanmalıdır.

Sonuç olarak af uygulamasını gerektirmeyecek şekilde düzenlemeler ve alacakların tahsil edilmesinde ortaya çıkan ve uyuşmazlıklarla sonuçlanan sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu şekilde bir sistem getirildiğinde alacakların daha kolay tahsili mümkün

olacağı için vergi aflarına olan ihtiyaç azalacaktır. Dolayısıyla vergi affı uygulamalarına daha az başvurulacak ve aflarla gerçekleştirilmek istenen amaçlar mükellefler üzerinde olumsuzluklar oluşturmayacak şekilde gerçekleşeceği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ağar, S., (2005), Adil Yargılanma Hakkı Perspektifinden 4811 Sayılı Vergi Barışı Yasası, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 59, 327-350.
- Akgün, D., (1994), Vergi Affının Vergi Gelirlerini Arttırma ve Vergi Adaletindeki Rolü, *Yüksek Lisans Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 1-12.
- Aydın, F., (2002), Kara Para Kavramının Değerlendirilmesi, *Vergi Sorunları Dergisi*, (16), 45-48.
- Ayrançöl, Z. ve Tekdere, M., (2012), Ana Hatları ile Vergi Afları. *Faculty of Economics and Administrative Sciences International Symposium*, (56), 421- 444.
- Başa, M., (2015), 5811 Sayılı Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanunun Vergi Affı Kapsamında Mali Açidan Değerlendirilmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 20-23.
- Baytar, Y., (2006), Kayıt dışı Ekonomi ile Mücadelede Dikey Denetim Yöntemi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 51-53.
- Besen, R., (2007), Devletin Vergi Alacağının Ortadan Kalkması ve Vergi Aflarının Mükellefler Üzerinde Etkisinin Tespitine İlişkin Bir Araştırma, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 42-70.
- Biberoğlu, E., (2006), Türkiye’ De Gönüllü Vergi Uyum, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Mali Hukuk Programı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 4-93.
- Biçer, Y., (2006), Türkiye’de Kayıt Dışı Ekonomiyi Önlemeye Yönelik Vergi Politikaları ve Değerlendirilmesi, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 48-49.
- Çetin, G., (2005), Türkiye’de Vergi Aflarının Vergilemede Etkinlik ve Adalet Üzerindeki Etkileri, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 20-50.
- Çil Yaşar, G., (2012), Vergi Aflarının Vergi Uyumuna Etkisi: Edirne İline Yönelik Bir Çalışma, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 12-45.
- Dallı, A., (2006), 4811 Sayılı Vergi Barışı Yasası’nın Mali Açidan Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 18-70.
- Demirci, Z., (2015), Türkiye’de Vergi Afları ile Mükellef Hakları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 15-21.
- Doğan, Z. ve Besen, R., (2008), Vergi Aflarının Nedenleri ve Mükellefler Üzerindeki Etkileri, *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, (1), 23-40.
- Gökmen, N., ve Güleç, A., (2001), Gelir İdaresi ve Vergi Denetiminde Etkinlik ve Verimlilik Nasıl Sağlanır? *Vergi Dünyası Dergisi*, (238), 87-90.

- Karaosmanoğlu, H., (2009), Türkiye’de Vergi Aflarının Vergilemede Etkinlik ve Adalet Üzerindeki Etkileri, *Yayınlanamamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 17-32.
- Keleş, Y., (2002), Yine Mi Af? Mükellefler Ne Zaman Vergi Öderler? Vergi Dünyası Dergisi, (249), 75-84.
- Taşkın, Y., (2006), Vergi Aflarının Etkinliği Teori ve Türkiye Uygulaması, *Yayınlanamamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 46-119.
- Tuncer, S., (2006), Vergi Hukuku ve Uygulaması, Yaklaşım Yayınları, (2. Basım), Ankara, 151-155.
- Tunçer, M., (2003), Vergi Ahlakı-Vergi Uyumu İlişkisi ve Türkiye, Vergi Sorunları dergisi, sayı: (181), 92-114.
- Vergi Denetmenleri Derneği., (2002), *Türk Gelir İdaresinin Yeniden Yapılanması Hakkında Rapor*, VDND, 11-26.
- Yaraşır, S., (2013), Vergi Afları ve Türkiye'deki Vergi Aflarının Değerlendirilmesi. *Vergi Dünyası*. (379), 175-187.
- Yelman, E., (2017), Türkiye’de Çıkarılan Vergi Aflarının Nedenleri ve 6736 Sayılı Kanun’un Mali Yönden İncelenmesi, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl: 7, (Sayı: 15), Aralık, Yalova, 67-82.